

5569

The Principal Rules
OF
MODERN ENGLISH GRAMMAR

COMPILED BY E. HOLST.

Eestistanud A. F.

TARTUS, 1921.
H. Laakmanni trükk ja kirjastus.

Bibliotheca
universitatis
Dorpatensis

The Principal Rules
OF
MODERN ENGLISH GRAMMAR

COMPILED BY E. HOLST.

Eestistanud A. F.

6013

TARTUS, 1921.
H. Laakmanni trükk ja kirjastus.

Bibliothec
universita
Dorpaten

2

Alumine lehekülje number näitab neid samu lehekülje numbrid mis Holsti ingliskeele Grammatikas.

A 3584

Ingliskeele grammatika ja analüüs.

I. Päätükk.

Tähestik.

Ingliskeele tähestikus on kakskümmendkuus tähte. Nad on jagatud **täishäälikuteks** (a, e, i, o, u), **umbhäälikuteks** (b, c, d . . .) ja **pooltäishäälikuteks** (w, y).

Sõnades: mis, kus, miks — w on umbhäälik.

„ lehm, vähe, kära — w on täishäälik.

„ noorus, noor, jard — y on umbhäälik.

„ miks, surema — y on täishäälik.

Mõned täishäälikute harilikud kõlad on :

A kõlab ā*) vanker, ritv, kaugel . . .

„ „ ä kass, rott, rippuma . . .

„ „ o**) kriit, rasv, pidu . . .

„ „ ē(ei) laud, nimi, hilja . . .

E „ ě punane, voodi, kõige parem . . .

„ „ ī kurt, olema, tema . . .

„ „ ö kindel, tunnistus . . .

E kõlatu armastama, andma . . .

*) — tähendab pikk kõla.

— „ lühike „

**) See on nõnda nimetatud Vene O.

I kõlab ai reede, ratsutama . . .
 „ „ ĩehkĕ mĕss, rumalus, ũjuma . . .
 „ „ õ kuusk, esimene . . .
 O „ ou minema, nii . . .
 „ „ õ ei, pott, kõva . . .
 OO „ ũ vaene, kool, saabas . . .
 U „ ũ lihunik, põõsas . . .
 „ „ ju toru, Ühendatud Riigid . . .
 „ „ õ kasukas, põlema eessilp un sõnades:
 kahtlane, haruldane . . .

II Päätükk.

Kõne jaod.

Ingliskeele sõnad on jagatud kaheksasse klassi mis nimetakse kõne jaod:

1. Asisõna	5. Määrsõna
2. Omadussõna	6. Eessõna
3. Asesõna	7. Sidesõna
4. Aegsõna	8. Hüüdsõna

III Päätükk.

Asisõna

Asisõna on nimisõna, see tähendab, teda tarvitakse kui sõna, mis nimetab midakit. On kolme seltsi asisõnu:

1. **Üldnimi** on nimi, mis on üldne kõikidele asjadele, mis ühte ja sama klassi kuuluvad, nagu: poiss, koer, jõgi. Nimi „poiss“ on üldnimi, sest ta on üldne kõikidele poistele.

2. **Pärisnimi** on nimi, mis on omane ainult teatavale isikule ehk asjale, nagu: Karl, Themsa.

3. **Mõtteline asisõna** on nimi, mis väljendab omadust ehk tegevust ja on mõttestatud isikust ehk asjast, nagu: iludus, mustus, muusika, tugevus.

Ei ole mingit iludust ega muusikat ilma millegita, mis ilus oleks ehk mis produtseeriks muusikat.

Kogunimi on üldnimi, mis on omane tervele salgale ehk klassile, nagu: perekond, polk, mere- ja maa-vägi.

Asisõnade muutmine.

Asisõnad muudetakse arvu, sugu ja käänte järele.

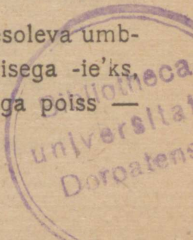
Arv.

On kaks arvu: ainsus ja paljus. Kui asisõna nimetab üht ainust indiviidumi ehk asja, siis öeldakse, et ta on ainsuses, kui ta aga nimetab rohkem indiviidume ehk asju, siis seisab ta paljuses.

Paljus on tuletatud s juurelisamisega ainsusele, nagu: raamat — raamatud, laud — lauad.

Korravastane paljus.

1. Asisõnad, mille lõpp on -y ühes eesoleva umbhäälikuga, tuletavad oma paljuse -y muutmisega -ie'ks, nagu: daame — daamed, jutt — jutud, aga poiss — poisid, kiir — kiired jne.

2. Asisõnad, mis lõpevad —s, sh, ch, x võtavad paljuses lõpu — es, nagu: klaas — klaasid, pürst — pürstid, kirik — kirikud, kast — kastid.

3. Mõned asisõnad, mis lõpevad — o võtavad ka paljuses — es, nagu: kartul — kartulid, koorem — kooramad, aga: laul — laulud, koobas — koopad.

4. Lõpu f ehk fe on muudetud s ees — ve'ks, nagu: vasik — vasikad, nuga — noad.

5. Mõnad asisõnad tuletavad oma paljuse **täishääliku muutmisega**, nagu: mees — mehed, naine — naised, hiir — hiired, hani — hanid, jalg — jalad jne.

6. Mõned asisõnad lõpevad paljuses — en, nagu: härg — härjad, laps — lapsed jne.

7. Mõnedel asisõnadel on sama vorm paljuses mis on tal ainsuses, nagu: lammas, põder, säga, heering jne.

8. Mõnedel asisõnadel pole paljust:

a) Pärisnimedel, nagu: Inglismaa, Harri...

b) Aine nimetustel, nagu: kuld, hõbe, suhkur, viin*)...

c) Mõttelistel asisõnadel, nagu: iludus, valgus, tugevus...

9. Mõnedel asisõnadel pole ainsust, nagu: lõõts, püksid, püksid (lühikesed), käärid, tangid, leetrid...

*) viinad on viina mitmesugused sordid.

10. Mõned võõrakeelsed asisõnad hoiavad alles oma võõrakeelse paljuse, nagu: raadius — raadiused, kuupäev — kuupäevad, keerub — keerubid.

11. Mõnedel asisõnadel on kaks paljust ühes mitmesuguse tähendustega:

penn — üksikud ühepennilised rahad — raha summa.

riie — riide osad ehk sordid — valmis riie.

tempel — rahalöömise templid — mängimise vürflid.

Sugu.

näitab vahet meesolevuste ja naisolevuste nimede vahel. Sõna „*Gender*“ tähendab sugu.

Meesolevuste nimed on **meessugu**.

Naisolevuste nimed on **naissugu**.

Loomade ja asjade nimed on **kesksugu** *)

Mõned viimase reegli erandid:

1. **Päike** on alati meessugu.

2. **Kuu** on alati naissugu.

Kõik aurikute ja purjekate liigid on naissugu, näituseks aurulaev ehk aurik, *dreadnought* (ära karda midagi) isegi merimees jne.

Mõned asisõnad on tarvitatud nii meesolevuste kui ka naisolevuste kohta; need on sugude vahekorras üldsed, nagu: laps, sõber jne.

*) kesksugu tähendab ei meessugu ega naissugu.

Sugude vahe on väljendatud kolmel viisil:

1. **Mitmesuguseid sõnu tarvitades, nagu:**

kuningas — kuninganna,
poiss — tüdruk,
isa — ema,
onu — tädi,
vend — õde,
munk — nun jne.

2. **Lõpusi tarvitades ; nagu**

isalõvi — emalõvi,
meesnäitleja — naisnäitleja,
keiser — naiskeiser, jne.

Nii näeme meie, et harilik naissoo sufiks on — ess, kuid on ka mõned erandid, nagu:

kangelane — naiskangelane,
isarebane — emarebane,
leskmees — lesknaine,
noormees — neiu, jne.

3. **Liitsõnu tarvitades, nagu:**

sulane — tüdruk,
piimamees — piimanaine,
isakoer — emakoer,
isavarblane — emavarblane,
isakalkun — emakalkun, jne.

Viimasel juhusel on sugumäärav sõna (mees, naine, tema, tema, kukk, kana) kas ette ehk taha liidetud igale soole.

Kääne

on asisõna vorm, mida tarvitakse sõnade vahekorra määramiseks teiste sõnadega.

Võib eraldada kolm käänet:

1. Asisõna, mis on lause aluseks on **nimetavas käändes**, nagu:

laud seisab toas.

2. Asisõna, mis on piiratud aegsõnast ehk eessõnast, on **sihitavas käändes**, nagu:

mina armastan poisi isa.

3. Asisõna, mis näitab kellele miski kuulub, on **omastavas käändes**; viimane on tuletatud nimetavast käändest apostrofi (') ja s'i abil, nagu:

minu isa maja.

Asisõnad käänatatakse järgmiselt:

Ainsus

Nimetav: laud, naine,

Sihitav: lauda, naist,

Omastav: laua, naise.

Paljus

lauad, naised,

laudu, naisi,

laudade, naiste.

IV Päättükk.

Omadussõna

on sõna, mis määrab ehk piirab asisõna, nagu:
 valmind apelsin
 kakskümmend meest.

Võib eraldada kolme seltsi omadussõnu:

1. **Omaduslised omadussõnad;** nad väljendavad asja omadust, nagu:
 pime öö.

2. **Hulgalised omadussõnad;** nad väljendavad kui palju ühest asjast ehk mitmest asjast räägitakse.

Esimesed on: palju, vähe, natuke, ja vastavad küsimusele — kui palju? — nagu:

palju hõbedat, vähe viina, natuke leiba.

Viimaseid nimetakse **arvulisteks omadussõnadeks (arvsõnadeks)** ja vastavad küsimusele — kui palju? Nad on jagatud kolme klassi:

- a) **Määralised arvsõnad:** üks, kaks, kolm...
- b) **Umbmääralised arvsõnad:** palju, vähe, natuke, mõned...
- c) **Eraldavad arvsõnad:** igaüks, kõik, see ja see, ei see — ega see...

Määralised arvsõnad

võivad jaguneda mitmesse klassi. Need on
põhiarvud (üks, kaks, kolm...) ja
kordarvud (esimene, teine, kolmas...).

Esimesed näitavad kui palju asju on mõeldud, kuna viimased tähendavad missuguses järjekorras asjad seisavad.

0 = null (ei midagi) = *zero* (termomeetridel, nagu kaks kraadi alla nulli).

Murrulised arvsõnad (murrud).

üks pool ehk pool = $\frac{1}{2}$

üks kolmandik ehk kolmandik = $\frac{1}{3}$

kaks kolmandiku = $\frac{2}{3}$

kolm neljandiku = $\frac{3}{4}$ aga

kolmveerand naela.

neli viiendiku = $\frac{4}{5}$

üks kuuendik = $\frac{1}{6}$

üheksateist kahekümnendiku = $\frac{19}{20}$

üheksakümmendüheksa sajandiku = $\frac{99}{100}$

Tähelepanna järgmised väljendid :

pool tundi ehk üks pool tundi

pool penni (väljarääkimine!)

15,55 = 15 komma 55

$\sqrt{2}$ = ruut juur kahest

5^2 = viis ruudus (viis teises astmes).

Tuleb veel tähendada **määr-arvsõnu**. Üks salk neist vastab küsimusele mitu korda? nad on :

ükskord,

kolmkorda,

kakskorda,

nelikorda, jne.

Teine salk **määr-arvsõnu** vastavad küsimusele missuguses järjekorras? ja on

tarvitatud asjade klassifitseerimisel ehk nummerdamisel.

Nad on :

esiteks	neljandal kohal
teiseks	viiendal „
kolmandaks	jne.

3. Näitavad omadussõnad. Nemad

eraldavad ehk näitavad asja tema klassist, nagu :

see maja.

Näitavad omadussõnad on :

A ehk *an* *) (umbmäärane artikkel)

the (see) (määrane artikkel)

see siin ja see sääl . . .

Omadussõnad pole muudetud arvu, sugu ega kääne järele, isegi ka siis mitte kui neid asisõnana tarvitakse, nagu :

Vaene on tihti õnnelikum kui rikas.

Omadussõnade võrdlemine.

Omadussõnad on muudetud üksnes võrreldavate järele. On kolm võrreldavust :

1. **Algvõrre** näitab omaduse omandust; tõeliselt pole ta mitte võrreldav, vaid on hõlbustuseks nõnda nimetatud.

*) Lihtsaks näituseks, mis näitab vahet *a* ja *the* vahel, võiks olla järgmine lause :

Esiteks tuli üks mees kandes üht pakki ;

see mees pani selle paki maha.

2. **Võrrelvõrre.** Ühel isikul ehk asjal on rohkem mõnda omadust kui teisel, millega teda võrreldakse.

3. **Ülivõrre** näitab, et ühel isikul ehk asjal on üht omadust enam kui kõigil teistel asjadel, milledega teda võrreldakse.

Võrdlemine on kahel viisil tehtud:

Saksa viis. Võrrelvõrre on tuletatud lõpu -er juurelisamisega algvõrrele.

Ülivõrre on tuletatud -est lisamisega algvõrrele:

pikk — pikem — kõige pikem.

Lõpu umbhäälik on mõnikord kahekordsustatud, kui eelmine silp on lühike ja lihtne:

suur — suurem — kõige suurem.

kuum — kuumem — kõige kuumem.

Lõpu -l on kahekordsustatud isegi pikka kõla järele, nagu:

kurb — kurvem — kõige kurvem.

Lõpu -y, kui ta ees pole täishäälikut, on muudetud -ie'ks, nagu:

kuiv — kuivem — kõige kuivem.

Prantsuse viis. Võrrelvõrre on tuletatud algvõrres **more** (palju) ja ülivõrre **most** (kõige) juurelisamisega. Kolmesilbilised ja mitmesilbilised tuletavad oma võrrelmuuted sel viisil, nagu:

kallis — palju kallim — kõige kallim.

Korravastane võrdlemine.

Mõned omadussõnad on võrreldud reeglivastaselt:

Algvõrre	Võrrelvõrre	Ülivõrre
h ä ä	parem	kõige parem
h a l b	halvem	kõige halvem
h a l b		
h a i g e		
v ä h e	vähem	kõige vähem
h u l k	enam	kõige enam
p a l j u		
v a n a	{ eelmine (enne <i>than</i>)	kõige varem
	{ vanem	kõige vanem
l ä h e d a l	ligemal (kauguse vahekorras)	{ kõige ligemal
		{ järgmine
h i l j a	{ hiljem (varasuse vahekorras)	kõige hiljem
	{ viimane (vormi vahekorras)	kõige viimane

Tähelepanna järgmised väljendused:

Minu vanem vend on kaks aastat minust vanem. Kõige lähem jaam. Järgmine tund. See on hiljem kui ma seda mõtlesin. See tass siin on suurem, kui see sääl; see on ruudu taoline, viimane on ümarik. Kõige hilisem tund. Viimane aasta.

V Päättükk.

Asesõna.

Asesõna on sõna, mida tarvitakse asisõna asemel. Asesõnad on muudetud arvu, sugu, kääne ja isiku järele.

Võib eraldada nelja sugu asesõnu :

1. Isikulised asesõnad
2. Siduvad „
3. Küsivad „
4. Umbmäärased „

Isikulik asesõna tähendab isikut ehk asja, kellest räägitakse. Nad on :

mina, teie, tema, meie, nemad.

Võrdlev asesõna seisab asisõna asemel ja ühendab omavahel kaht lauset; nad on :

who (kes), *which* (mis), *that* (kes, mis) *what* (mis) jne.

Who (kes) on tarvitatud isikute kohta.

That (kes, mis) on tarvitatud isikute ja asjade kohta.

What (mis) on tarvitatud asjade kohta.

Which (mis) on tarvitatud loomade ja asjade kohta.

Tema, kes mind armastas on surnud.

Mis teie ütlesite, on vale.

Küsiv asesõna tarvitakse küsimusel; nad on :

who (kes), *which* (missugune, *what* (mis) jne.

Who (kes) tarvitakse isiku kohta, nagu:

kes on see mees?

Which (missugune) küsib üht ehk enam teatud arvust, nagu:

Missuguse raamatu teie võtate?

Missugune teist, poisid?

What (mis) on alati kesksugu, nagu:

Mis on magusam kui mesi?

Mis on teie põhjused?*)

Umbmäärane asesõna ei käi mitte teatud isiku ehk asja kohta, vaid ta seisab terve salga ees; nad on: one (keegi) none (ei keegi), each (igaüks), some (mõni), such (niisugune), either (see ja see), neither (ei see — ega see), jne.

Keegi ütles seda. Keegi rääkis nii.

None (ei keegi) on tarvitatud siin kui asisõna on vahele lastud, nagu:

Ei keegi pole nii pirne kui need.

Igaüks peab õppima. Kes julgeb niisugune olla!

Either (see ja see) ja *neither* (ei see ega see) tähen-
tab kaht ehk ei ühtki kahest, nagu:

Mõlemil jõe kaldal ehk ei kummalgi.

Ma kahtlen, et ükski pole neist õige.

Asesõnad on käänatud järgmisel viisil:

Ainsus.

Nimetav mina

Sihitav mind

Omastav minu

Paljus.

meie

meid

meie

*) *What* (mis) on tarvitatud ka hõiskete juures, nagu:

Mis kena koht! Mis ilus ilm!

Ainsus.**Paljus.**

Nimetav. tema

meie

Sihitav. teda

meid

Omastav. tema

meie

Nimetav. tema

meie

Sihitav. teda

meid

Omastav. tema

meie

Nimetav. tema

meie

Sihitav. teda

meid

Omastav. tema

meie

Nimetav. kes

kes

Sihitav. keda

keda

Omastav. kelle

kelle

Which (missugune) ja *that* (kes, mis) ei muudeta.

VI Päätükk.

'Aegsõna.

Aegsõna on sõna, mis ütleb ehk tõendab midagit, nagu:
Tuli põleb. Hobune jookseb.

Aegsõnu on kahte liiki:

Sihilised ja sihitumad.

Sihiline aegsõna väljendab tegevust, mis läheb tegija*) päält üle tehtavale, nagu:

mees kannab lippu.

Kandmise tegevus läheb mehelt edasi lipule. Tegija ei tarvitse mitte olla elav olevus, nagu:

laev kannab lippu.

Sihitumad aegsõnad väljendavad olukorda ehk tegevust, mis piirdub tegijaga ja ei lähe edasi tehtavale üle, nagu:

tähed vilguvad.

Aegsõnad, mis ei väljenda mingit tegevust, aga ainult seisukorda ehk olukorda, kutsutakse mõnikord **keskmisteks**, nagu:

olema, magama, istuma.

Sihitumad aegsõnad võivad mõnikord võtta sihitava jõu: hobune jookseb jooksu.

Lind laulab laulu.

Peale selle võtavad veel mõned **sihitumad aegsõnad sihitava jõu**, kui neile eessõna juure lisada, nagu:

Jalutama minema.

Juttu üle imestama.

*) tegevuse tegija.

Muutmine.

Aegsõnad muudetakse **isiku**, **arvu** ja **aja** järele.

Aegsõnal on **kolm isikut**: esimene teine ja kolmas
fa **kaks arvu**: ainsus ja paljus.

Ta on järgmiselt muudetud:

Ainsus.

Paljus.

1. isik	Mina armastan	meie armastame
2. „	sina armastad ¹⁾ (vananend)	teie armastate
3. „	tema armastab	nemad armastavad

Aeg näitab tegevuse aega, millest räägitakse (tense tähendab: aeg).

On olemas kolm peaaega:

Olevik, minevik ja tulevik.

Olevik, näitab, et tegevus sünnib käesoleval ajal:
Juhan kirjutab.

Minevik, näitab, et tegevus on mööda:
Juhan kirjutas.

Tulevik, näitab, et tegevus algab tulevikus:
Juhan saab kirjutama.

¹⁾ Tarvitatav vorm teises isikus ainsuses on: teie armastate. Sina on tarvitatav veel üksnes luules, jumalateenistuses ja vaimus-tavas kõnes.

On kahte liiki aegsõnu ;

Korrapärased ja korravastased.

Korrapärased aegsõnad tuletavad mineviku olevikust lõpu -ed või -d juurelisamisega.

märgin — märkisin, armastan — armastasin.

Korravastased aegsõnad tuletavad mineviku mitmel viisil. Mõned neist tuletavad seda täishääliku muutmisega sõna keskel.

annan — andsin, jooksen — jooksin, kannan — kandsin.

Viimaseid nimetakse ka **kõvadeks aegsõnadeks**, sest nad tuletavad oma mineviku seesmise muutmisega. Korrapärased aegsõnad on ka kutsutud **nõrka-deks**, sest nad nõuavad -ed ehk -d lisamist.

Tulevik on tuletatud aegsõnade shall (saama) ja will (saama) abil, mis nimetakse

Abiaegsõnadeks.

Mina saan minema, teie saate minema.

Peale kolme pääaja on olemas veel kolm kõrvalaega, nimelt

1. **Lõpetatud olevik** ehk **täisolevik** ; alguses näib nagu kuuluks ta minevikku. Aga ta näitab, et tegevus on tehtud olnud kuni olevikuni, nagu :

Mina olen siin kaks aastat elanud, see tähendab, et mina elan veel siin.

Nii näitab siis täisolevik lõpetatud tegevust, mis ulatab olevikku.

2. **Enneminevik** näitab, et üks tegevus on tehtud enne kui teine algas:

Ta kuulis uudiseid enne kui teie tulite.

3. **Täistulevik** (teine tulevik) näitab et tegevus saab tehtud teatavas tulevas ajas, nagu:

Ma saan kirja kirjutama enne kui post kinni pannakse.

Päävorm.

Sihilistel aegsõnadel on kaks päävormi.

1. **Tegevik** on niisugune aegsõna vorm, kus lause aluseks on teo tegija:

Kain tappis Aabeli.

2. **Tehtavik** on niisugune aegsõna vorm, kus lause aluseks on isik või asi, millele tegevus üle läheb:

Aabel oli Kainist tapetud.

Kõneviis.

Kõneviis ütleb teguviisi, milles sünnib teatamine ehk väljendakse tegevust.

On olemas kolm määravat kõneviisi:

Kindel, Tingiv- ja käskiv kõneviis
ja kaks mittemääravat kõneviisi:

Kesksõna ja nimetav kõneviis.

Kindel kõneviis kinnitab fakti ehk teeb tingimata tõenduse, nagu:

poiss kirjutab.

Tingiv kõneviis väljendab tingimust ehk oletust, nagu:

Kui teie oleksite õppinud, siis oleksite ka edasi jõudnud.

Tingiv kõneviis tarvitakse harilikult järgmiste sõnade järele, nagu:

if (kui), *unless* (kui mitte), *that* (et), *though* (ehk küll)¹⁾

Käskiv kõneviis ei väljenda muud midagi kui käsku, nagu:

armasta oma ligimest.

Kesksõna väljendab tegevust omadussõna kujus, nagu:
lauldes kirjutades, armastades.

On kahte sugu kesksõnu:

1. **Tegeviku** ehk **Oleviku kesksõna** (lauldes).
2. **Tehtaviku** ehk **mineviku kesksõna** (laulunud).

Tingivat kõneviisi on ikka vähem ja vähem hakatud tarvitama Elisabeth'ist saadik. Tema asemele tarvitakse kindlat kõneviisi ehk kokkupantud fraasi sõnadega: *may* (võima), *might* (võisin), *should* (oleksin), *could* (võiksin), *would* (oleksin).

Tingiva kõneviisi kokkupantud vorm on mõnikord nimetatud **võimalust avaldavaks kõneviisiks**, aga valesti; nad on alati kas kindelkõneviis ehk tingivkõneviis, näituseks:

temal oli harjumus istuda ja laulda kellaga, s.t.

temal oli viisiks istuda ja laulda kellaga.

Nimetav kõneviis väljendab tegevust asisõna kujul nagu:

kirjutama minema.

¹⁾ Tingiv kõneviis tarvitatakse veel soovi avalduseks, nagu: Sinu riik tulgu, selle asemel, et: ma palun tulgu sinu riik.

On veel üks aegsõna vorm, mis kuulub tegeviku: see on **aeg-asisõna** ehk nimetav kõneviis lõpuga — i n g. Tal on just sama lõpp kui oleviku kesksõnal, aga ta on aeg-asisõna; nagu aegsõnagi on ta alles hoidnud jõu nõuda sihitavat käännet:

Selle klassi õpilased armastavad tunda õppida.

Pööramine.

Aegsõna, on pööratud tema tähtsamate vormide nimetuse abil. Sõna „**Conjugation**“ (pööramine) ei tähenda muud kui aegsõna tarviline kord tema vormide ja muudete järele. Korrapärase aegsõna „kiitma“ pööramine on järgmine:

Tegevik.

Kindel kõneviis.

Olevik.

Ainsus.

1. mina kiidan
2. sina kiidad
3. tema kiidab

Paljus.

meie kiidame
teie kiidate
nemad kiidavad.

Minevik.

1. mina kiitsin
2. sina kiitsid
3. tema kiitis

meie kiitsime
teie kiitsite
nemad kiitsid.

I Tulevik.

Ainsus.

Paljus.

1.	mina	saan	kiitma	meie	saame	kiitma
2.	sina	saad	"	teie	saate	"
3.	tema	saab	"	nemad	saavad	"

Täisolevik.

1.	mina	olen	kiitnud	meie	oleme	kiitnud
2.	sina	oled	"	teie	olete	"
3.	tema	on	"	nemad	on	"

Enneminevik.

1.	mina	olin	kiitnud	meie	olime	kiitnud
2.	sina	olid	"	teie	olite	"
3.	tema	oli	"	nemad	olid	"

II Tulevik.

1.	mina	saan	kiitnud	olema	meie	saame	kiitnud	olema
2.	sina	saad	"	"	teie	saate	"	"
3.	tema	saab	"	"	nemad	saavad	"	"

Tingiv kõneviis.

Olevik.

Ainsus.

Paljus.

1.	kui	mina	kiidaksin	kui	meie	kiidaksime
2.	"	sina	kiidaksid	"	teie	kiidaksite
3.	"	tema	kiidaks	"	nemad	kiidaksid

Minevik.

Ainsus.

Paljus.

1.	kui mina kiitsin	kui meie kiitsime
2.	„ sina kiitsid	„ teie kiitsite
3.	„ tema kiitis	„ nemad kiitsid

I Tulevik.

1.	kui mina saan kiitma	kui meie saame kiitma
2.	„ sina saad „	„ teie saate „
3.	„ tema saab „	„ nemad saavad „

Täisolevik.

1.	kui mina olen kiitnud	kui meie oleme kiitnud
2.	„ sina oled „	„ teie olete „
3.	„ tema on „	„ nemad on „

Enneminevik.

1.	kui mina olin kiitnud	kui meie olime kiitnud
2.	„ sina olid „	„ teie olite „
3.	„ tema oli „	„ nemad olid „

II Tulevik.

1.	kui mina saan kiitnud olema	kui meie saime kiitnud olema
2.	„ sina saad „ „	„ teie saate „ „
3.	„ tema saab „ „	„ nemad saavad „ „

Käskiv kõneviis.

2.	kiida (kiida sina)	kiida (kiitke teie)

Nimetav kõneviis.

Olevik.

kiitma

Täisolevik.

kiidetud olema

Kesksõnad.

Olevik.

kiites

Täisolevik.

olles kiidetud.

Tehtavik.

Kindel kõneviis.

Olevik.

Ainsus.

Paljus.

1.	mind	kiidetakse	meid	kiidetakse
2.	sind	"	teid	"
3.	teda	"	neid	"

Minevik.

1.	mind	kiideti	meid	kiideti
2.	sind	"	teid	
3.	teda	"	neid	"

I Tulevik.

1.	mind	saab	kiidetud	meid	saab	kiidetud
2.	sind	"	"	teid	"	"
3.	teda	"	"	neid	"	"

Täisolevik

1.	mind	on	kiidetud	meid	on	kiidetud
2.	sind	"	"	teid	"	"
3.	teda	"	"	neid	"	"

Enneminevik.

Ainsus.

Paljus.

1.	mind	oli	kiidetud	meid	oli	kiidetud
2.	sind	"	"	teid	"	"
3.	teda	"	"	neid	"	"

II Tulevik.

1.	mind	saab	kiidetud	olema	meid	saab	kiidetud	olema
2.	sind	"	"	"	teid	"	"	"
3.	teda	"	"	"	neid	"	"	"

Tingiv kõneviis.

Ainsus.

Paljus.

Olevik.

1.	kui	mind	kiidetakse	kui	meid	kiidetakse
2.	"	sind	"	"	teid	"
3.	"	teda	"	"	neid	"

Minevik.

1.	kui	mind	kiideti	kui	meid	kiideti
2.	"	sind	"	"	teid	"
3.	"	teda	"	"	neid	"

I Tulevik.

1.	kui	mind	saaks	kiidetud	kui	meid	saaks	kiidetud
2.	"	sind	"	"	teid	"	"	"
3.	"	teda	"	"	neid	"	"	"

Täisolevik.

Ainsus.

1. kui mind on kiidetud
2. „ sind „ „
3. „ teda „ „

Paljus.

- kui meid on kiidetud
- „ teid „ „
- „ neid „ „

Enneminevik.

1. kui mind oli kiidetud
2. „ sind „ „
3. „ teda „ „

- kui meid oli kiidetud
- „ teid „ „
- „ neid „ „

II Tulevik.

Ainsus.

1. kui mind saab kiidetud olnud olema
2. „ sind „ „ „ „
3. „ teda „ „ „ „

Paljus.

- kui meid saab kiidetud olnud olema
- „ teid „ „ „ „
- „ neid „ „ „ „

Käskiv kõneviis.

2. Ole kiidetud (olge kiidetud).

Nimetav kõneviis.

Olevik.

kiidetud olema

Täisolevik.

kiidetud olnud olema

Kesksõnad.

Olevik.

olles kiidetud

Minevik.

kiidetud

Täisolevik.

olles olnud kiidetud.

Abiaegsõnad.

Nagu meie nägime peavad **abiaegsõnad** tarvitatud olema, et aegsõna täieliselt pöörata.

Abiaegsõna on aegsõna, mis aitab teist aegsõna kõneviisi, peavormi ja aja tuletamisel.

Peavormi abiaegsõna on „*to be* (olema)“, kui ta on ühendatud mõne sihilise aegsõna mineviku kesksõnaga, siis tuletab ta tehtaviku, nagu:

mind armastatakse.

Kõneviisi abiaegsõnad on: *may* (võima) *can* (võima) *must* (tohtima), *should* (saama), *would* (saama tahtma) ja *let* (laskma, lubama) nagu:

ma tahan püüda, et ma edasi jõuaks. Tulge! Las tal minna!¹⁾

Should ja *would* on minevik *shall* (saama) ja *will* (tahtma)'ist.

Aja abiaegsõnad on: *have* (olema), *shall* (saama), *will* (saama) ja mõnikord ka *be* (olema).

Be (olema) on tarvitatud teatud aegsõnade täisoleviku kujutamiseks, nagu:

tema on läinud, ta on ärasõitnud, ta on tulnud, jne.

Abiaegsõna „to be“ (olema) pööramine.

Kindel kõneviis.

Olevik.

Ainsus.

1. mina olen
2. sina oled
3. tema on

Paljus.

meie oleme
teie olete
nemad on

¹⁾ Liitvormid ühes „*let*“ (laskma, lubama) on tarvitatud käskivas kõneviisis.

Minevik.

Ainsus

Paljus

1. mina olin	meie olime
2. sina olid	teie olite
3. tema oli	nemad olid

I Tulevik

1. mina saan olema	meie saame olema
2. sina saad „	teie saate „
3. tema saab „	nemad saavad „

Täisolevik.

1. mina olen olnud	meie oleme olnud
2. sina oled „	teie olete „
3. tema on „	nemad on „

Enneminevik.

1. mina olin olnud	meie olime olnud
2. sina olid „	teie olite „
3. tema oli „	nemad olid „

II Tulevik.

1. mina saan olnud olema	meie saame olnud olema
2. sina saad „ „	teie saate „ „
3. tema saab „ „	nemad saavad „ „

Tingiv kõneviis.

Olevik.

1. kui mina oleksin	kui meie oleksime
2. „ sina oleksid	„ teie oleksite
3. „ tema oleks	„ nad oleks

Minevik.

Ainsus.

Paljus.

1.	kui mina olin	kui meie olime
2.	" sina olid	" teie olite
3.	" tema oli	" nad olid

I Tulevik.

1.	kui mina saaks olema	kui meie saaks olema
2.	" sina saaks "	" teie saaks "
3.	" tema saaks "	" nad saaks "

Täisolevik.

1.	kui ma oleks olnud	kui me oleks olnud
2.	" sa oleks "	" te oleks "
3.	" ta oleks "	" nad oleks "

Enneminevik.

1.	kui ma olin olnud	kui me olime olnud
2.	" sa olid "	" te olite "
3.	" ta oli "	" nad olid "

II Tulevik.

1.	kui ma saaks olnud olema	kui meie saaks olnud olema
2.	" sa saaks " " "	" te saaks " "
3.	" ta saaks " " "	" nad saaks " "

Käskiv kõneviis.

2.	Ole (ole sina)	olge (olge teie).

Nimetav kõneviis.**Olevik.**

olema

Täisolevik.

olnud olema

Kesksõnad.**Olevik.**

olles

Minevik.

olnud

Täisolevik.

olles olnud.

Aegsõna „To Have“ (olema) pööramine.**Kindel kõneviis.****Olevik.****Ainsus.****Paljus.**

1.	Minul on	meil on
2.	sinul „	teil „
3.	temal „	neil „

Minevik.

1.	minul oli	meil oli
2.	sinul „	teil „
3.	temal „	neil „

I Tulevik.

1.	minul saab olema	meil saab olema
2.	sinul „ „	teil „ „
3.	temal „ „	neil „ „

Täisolevik.

Ainsus.

Paljus.

1. minul on olnud	meil on olnud
2. sinul " "	teil " "
3. temal " "	neil " "

Enneminevik.

1. minul oli olnud	meil oli olnud
2. sinul " "	teil " "
3. temal " "	neil " "

II Tulevik.

1. minul saab olnud olema	meil saab olnud olema
2. sinul " " " "	teil " " " "
3. temal " " " "	neil " " " "

Käskiv kõneviis.

2. olgu sul	olgu teil

Nimetav kõneviis.

Olevik.

olema

Täisolevik.

olnud olema

Kesksõnad.

Olevik.

olles

Minevik.

olnud

Täisolevik.

olles olnud¹⁾

¹⁾ Nii siis tingiv kõneviis abiaegsõnast „to have“ (olema) on tuletatud just samal viisil kui tingiv kõneviis mõnest teisest aegsõnast.

Aegsõna: „To Do“ (tegema) pööramine.

Kindel kõneviis.

Olevik.

Ainsus.

Paljus.

1. mina teen	meie teeme
2. sina teed	teie teete
3. tema teeb	nemad teevad

Minevik.

1. mina tegin	meie tegime
2. sina tegid	teie tegite
3. tema tegi	nemad tegid

I Tulevik.

1. mina saan tegema	meie saame tegema
2. sina saad „	teie saate „
3. tema saab „	nemad saavad „

Täisolevik.

1. mina olen teinud	meie oleme teinud
2. sina oled „	teie olite „
3. tema on „	nemad on „

Enneminevik.

1. mina olin teinud	meie olime teinud
2. sina olid „	teie olite „
3. tema oli „	nemad olid „

II Tulevik.

Ainsus.

Paljus.

1.	mina	saan	tehtud	olema	meie	saame	tehtud	olema
2.	sina	saad	"	"	teie	saate	"	"
3.	tema	saab	"	"	nemad	saavad	"	"

Käskiv kõneviis.

2.	tee	tehke

Nimetav kõneviis.

Olevik.

Täisolevik.

tegema

tehtud olema

Kesksõnad.

Olevik.

Minevik.

Täisolevik.

tehes

tehtud

tehtud olles

Aegsõna kestev vorm.

On veel nimetada **kestev vorm**, mis näitab, et tegevus veel edasi kestab ehk ei ole veel lõpenud ei olevikus, minevikus ega tulevikus.

Aegsõna „to love“ (armastama) pööratakse siis nii:

Oleviku kestev vorm: mina olen armastades.

teie olete „ jne.

Mineviku „ „ : mina olin „

teie olite „ jne.

Tuleviku „ „ : mina saan „ olema

teie saate „ „ jne.

Täisoleviku „ „ : mina olen „ olnud

teie olete „ „ jne.

Ennemineviku „ „ : mina olin „ „

teie olite „ „ jne.

II Tuleviku „ „ : mina saan „ „ olema

teie saate „ „ „ jne.

Puudulikud ja isikuta aegsõnad.

Puudulikud aegsõnad on niisugused, millel puuduvad üks ehk enam päävormidest. Nad on:

can (võima), *may* (võima, tohtima), *shall* (saama) *will* (saama), *must* (tohtima, pidama), *ought* (pidama), jne.

Can (võimal)'il on ainult kaks aega, olevik (*can-võin*) ja minevik (*could-võisin*); kunagi ei võta ta s ainsuse kolmandas isikus ega ka „to“ nimetavas kõneviisis, nagu: ta võib seda teha.

Puuduvad vormid on täidetud „to be able“ (võima, jaksama) ehk sarnaste synoniimidega.

May (võima, tohtima)'il on olevik (*may* — võin, tohin) ja minevik (*might* — võisin tohtsin).

Puuduvad vormid on täidetud sõnadega „to be allowed“ ja „to be permitted“ (lubama).

Shall (saama) on kahes vormis — *shall* (saan *should* (sain)
Will (tahtma) „ „ „ — *will* (tahan) ja *would* (tahtis)

Must kujutab enesest oleviku ja tuleviku. Puuduvad vormid on täidetud „to be obliged“ (kohustama), „to have to“ (pidama) „to be to“ (sunnitud) abil, nagu:

Ought (peaks) on olevik kui ka minevik ja talle järgneb alati nimetav kõneviis ühe „to“-ga. Puuduvad vormid on täidetud abiaegsõnade abil, nagu:

ma peaks minema.

Dare (julgema) ja *need* (tarvitsema) tarvitavad paljast nimetavat, kõneviisi ilma „to“ ja kui järgneb sellele, siis ei võtta kunagi lõppu s ainsuse kolmandas isikus, ega tuleta oma eitavat vormi abiaegsõnaga „to do“ (tegemea), nagu:

Ta ei tohi nõnda rääkida.

kas ma tarvitsen teile ütelda, et see õige on?

Ma tohin ütelda.

Isikuta aegsõna on tarvitatud ainult kolmandas isikus ühes „it“ nagu nimetavas kääntes. Näituseks:

müristab, rahet sadab

vihma sadab, lund sadab.

VII Päätükk.

Määrsõna on sõna, mis määrab aegsõna, omadussõna ehk teist määrsõna nagu :

lind laulab ilusasti.

Hobune on väga tugev loom.

Tema loeb väga hästi.

On mitmet seltsi määrsõnu :

1. **Ajamäärsõna** : enne, pärast, vara täna . . .
2. **Koha** „ : siin, sääl, kaugel, eemal . . .
3. **Omaduse**¹⁾ : halvasti, tugevasti, tasa, peaagu, ainult, natuke, väga . . .
4. **Hulga** „ : hulka, vähe, küllalt, ükskord . . .
5. **Viisi** „ : ja, muidugi, õieti, arvatavasti . . .

Kui määrsõna mõiste lubab võrdlust, siis võrreldakse teda nagu omadussõna. Need vormid, mis lõpevad -ly võiyad võrreldud saada *more* (palju) ja *most* (kõige) abil, nagu :

kergesti — palju kergemini, — kõige kergemini,
tasakesti — palju tasemini — kõige tasemini.

aga

kiiresti,	kiiremini,	kõige kiiremini,
kõvasti,	kõvemini,	„ kõvemini,
palju,	rohkem,	„ rohkem,
hästi,	paremini,	„ paremini,
halvasti,	halvemini,	„ halvemini.

¹⁾ See on määrsõnade kõige suurem klass ja sisaldab peaaegu kõik need, mis on tuletatud omadussõnust ja lõpevad lõppuga, —ly.

Et näidata vahet määrsõnade ja omadussõnade vahel, võib tarvitada järgmisi lauseid :

Teie ei või jääda ausaks varaste keskel.

Ausasti ei või jääda teie varaste seltsi.

Ta jäi kannatlikuks.

Ta jätkas kannatlikult.

VIII Päätükk.

Eessõna.

Eessõna on sõna, mis paigutakse asisõna ehk asesõna ette, et näidata vahekorda tema ja mõne teise lausesoleva sõna vahel.

On **koha** ja **aja eessõnu**, nagu :
sees, väljas, juures, sees, juure, juurest, alla, üleval, all,...
ja enne seda, pärast, sest ajast, kuni, vältusel. . .

Minu isa ma'a juures.

Kella kümne aegu.

Neist nõnda nimetatud, **esialgsetest eessõnadest** on tuletatud need millede abil võrdlus väljendatud, et näidata :

1. **kavatsust** ehk **põhjust**, nagu :

ta tegi seda suurmeelsusest.

2. **tegija** ehk **tööriista** vahekorda, nagu :

veski on käimapantud veest.

Peale nende on veel eessõnu, mis väljendavad järgmisi mõtteid :

1. **Vastumeelsust** — vastu (*against*)

2. **Asendi** vahekorda — selle asemel et (*instead of*)

3. **Valdamist** — *of*

4. **Omadust** — *of*

5. **Vahekorra vahekorda** — *concerning*¹⁾ (puutuv),
about (üle, kohta). . .

Ühendatud väed sõdisid prantslaste vastu.

Mis teate teie tema kohta ütelda ?

¹⁾ concerning (puutuv kohta) on ennem kesksõna, kuid teda võib vaadelda ka kui eessõna.

On veel tähelepanna **fraas** ehk **kokkupantud ees-
sõnu**, nagu :

in place of (asemel), *owing to* (tõttu), *on account
of* (pärast). . .

Hääduse asemel on ainult halbtus.

Teie külmetuse tõttu peate teie kodu jääma.

Teie hääduse pärast tahan ma seda teha.

IX Päätükk.

Sidesõna.

Sidesõna on sõna, mis ühendab kaks avaldust (lauset), nagu:

Juhan ja Karl on pikkad poisid.

Kuningas läks ära ja kuninganna järgnes talle.

Sidesõnad on kahte liiki:

1. **Rinnastavad sidesõnad** ühendavad ühesuguseid lauseid; nad on: *and* (ja), *but* (aga), *or* (ehk), *nor* (kuid, ega), *for* (sest), *so* (nii) . . .

Tema on kõik, kuid mitte hoolas.

Mary ja Maud kutsutagu sisse.

2. **Allistavad sidesõnad** ühendavad kõrvallauset päälausega; nad on: *when* (kui), *where* (kus), *than* (kui), *that* (nii et), *because* (sellepärast et), *if* (kui), *though* (ehk küll), jne.

Asjad paranevad, kui nad on kõige halvemad.

Ta on pikkem, kui mina,

See on üks pikk tänav, kus meie kohtame.

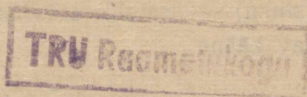
X Päätükk.

Hüüdsõna.

Hüüdsõna on fraas, sõna ehk kõla, mis väljendab ootamata tundeid. Nad on:

Väga tore! Mu Jumal! Häbi!
Julgelt! Tubli! Noh! O! Ah! jne.

Mu Jumal! mis on teiega juhtunud?
Ah! Saatus on mind purustanud.

XI Päätlukk.

Lausete arendus.

Esimene arenduse¹⁾ näitus.

Charles went to the hearth and threw the paper into it. (Karl läks kolde juure ja viskas sinna sisse paberi).

1. **Charles** (Karl) — pärisnimi, meessugu, nimetav kääne;
2. **went** (läks) — korravastane, sihitu aegsõna, kindel kõneviis, minevik, ainsus, kolmas isik;
3. **to** (juure) — eessõna;
4. **the** (see) — määrane artikkel näitav omadussõna;
5. **hearth** (kolde) — üldnimi, ainsus, sihitav kääne;
6. **and** (ja) — rinnastav sidesõna;
7. **threw** (viskas) — korravastane, sihiline aegsõna, tegevik, kindel kõneviis, minevik, ainsus, kolmas isik;
8. **paper** (paberi) — üldnimi, ainsus, sihitav kääne;
9. **into** (sisse) — eessõna;
10. **it** (sinna) — isikulik asesõna, kesksugu, ainsus, sihitav kääne

¹⁾ Arendus tähendab loetleda lause kõne osad ja tähendada mitmesuguste sõnade omavahelist vahekorda.

Teine arenduse näitus.

O! Teach me the rules of generosity!

O! Õpeta mulle aususe reeglid!

1. **O** — hüüdsõna;
2. **teach** (õpeta) — korravastane, sihiline aegsõna, tegevik, käskiv kõneviis;
3. **me** (mulle) — isikulik asesõna, ainsus, sihitav kääne;
4. **the** (see) — määrane artikkel (näitav omadussõna);
5. **rules** (reeglid) — üldnimi, paljus, sihitav kääne;
6. **of** — eessõna;
7. **generosity** (aususe) — mõtteline asisõna, ainsus, sihitav kääne.

XII Päätükk.

Lausete analüüs¹⁾

Lause on sõnadega väljendatud mõtte. Iga lause seisab koos kahest osast:

1. **Alus**, mis väljendab asja millest räägitakse.
2. **Ütlus**, mis väljendab seda mida alusest öeldakse.

Alus**Ütlus**

varesed — vaaguvad.

Osalause on üks lause osa, mis sisaldab eneses alust ja ütlust, nagu:

Kui ainult puhus tuul, tegi pilliroog kõige graatsilisemad kumardused.

Fraas seisab koos kahest ehk enam sõnast, mis on ühendatud mõtte väljenduseks ütluseta, nagu:

Kogu päev. Tervitades.

On olemas **liht-**, **liit-** ja **kokkupantud** laused.

Lihtlause sisaldab üht ütlust, nagu:

Tuul puhub.

Lihtlause alus võib laiendatud saada omadussõnaga, ehk mõne sõna ehk fraasiga, mis on ühejõuline omadussõnaga, nagu:

¹⁾ Analüüseerida lauset: on teda osadeks jagada, seks et näidata missugustest osadest ta üles on ehitatud.

Külm tuul puhub.

Külm põhjatuul puhub.

Meie vaenlane külm põhjatuul puhub.

Meie vana vaenlane külm põhjatuul puhub.

Ütlus võib laiendatud saada määrsõnaga ehk täiendusega, see on, sõna ehk fraasiga, mis liidetakse aegsõnale juure, et selle mõtet täiendada.

Tuul puhub kõvasti.

Tuul puhus pilved laiali.

Tuul muutus tugevamaks.

Tuul puhub, et pilvi pillutada.

Liitlause sisaldab üksnes üht pää ütlust, aga üht ehk rohkem terminisi osalausekena ehk kõrvallausekena; viimased algavad võrdlevate asesõnadega, sidesõnadega ehk sarnaste vahelsõnadega.

Ma saan teda nägema, enne kui ma teie juure lähen.

Mis kasu on kujust, kui ta ei suuda vihma eest kaitseda?

Kokkupantud lause sisaldab enam kui üht pääütlust ja mõne arvu osalauseid. Niisugustes lausetes osalauseite rinnastamine sünnib sidesõnade abil: *and* (ja) *but* (aga), *for* (enne kui, kuid), *or* (ehk), *nor* (ega) jne...

1. Tema on julge mees ja ta on ka hea mees.

2. Tema sõbrad sõitsid kuue nädala pärast Egiptusesse, aga ta jäi maha, sest ta armastas kõige kenamat pilliroogu.

3. Ma tean, et ma teda nägin, aga ma kahtlen, kas ta mind ka nägi.

Kokkupantud lause osad on ikka kas liht- ehk liitlaused. Näitused nr. 1 ja nr. 2 sisaldavad lihtlauseid ehk osalauseid, kuna nr. 3 sisaldab kaht liitlauset.

Kokkupantud lause analüüs.

I have ordered passion — flowers to be embroidered on it, but seamstresses are so lazy (mina käaksin et lihavõtte-lilled pidid temal väljaõmmeltama, kuid õmblejad on nii laisad).

See lause sisaldab eneses kaks ühesugust osalause:

1. *I have ordered passion-flowers, to be embroidered on it* Fraas „to be embroidered on it“ on lisandus täiendusele „passion-flowers“ ja võib saada muudetud kõrvalauseks võrdleva asesõna abil, nagu :

I have ordered passion-flowers, which shall be embroidered on it (mina käaksin lihavõtte-lilled, mis pidid temal väljaõmmeldama).

Sel juhusel saab lihtlause liitlauseks.

2. *Seamstresses are so lazy.*

But (aga on ühendav sidesõna, mis ühendab kaht osalause).

Lisa

Korravastased aegsõnad.

Olevik.	Minevik.	Mineviku kesksõna.
1. elan	elasin	elanud
2. olen	olin	olnud
3. tõusen	tõusin	tõusnud
4. ärkan	ärkasin	ärkanud
5. küpsetan	küpsetasin	küpsetanud
6. kannatan	kannatasin	kannatanud
7. lõõn	lõin	lõõnud
8. saan	sain	saanud
9. sünnitan	sünnitasin	sünnitanud
10. algan	algasin	alganud
11. paenutan	paenutasin	paenutanud
12. röövin	röövisin	röövinud
13. palun	palusin	palunud
14. maksu panen	panin maksu	maksu pannud
15. tõusen	tõusin	tõusnud
16. leppima	leppisin	leppinud
17. käsen	käksin	käsknud
18. köidan	köitsin	köitnud
19. salvan	salvasin	salvanud
20. jooksen verd	jooksin verd	verd jooksnud
21. puhun	puhusin	puhunud
22. murran	murdsin	murdnud

Olevik.

Minevik.

Mineviku kesksõna.

23.	kasvatan	kasvatasin	kasvatanud
24.	toon	tõin	toonud
25.	ehitan	ehitasin	ehitanud
26.	põletan	põletasin	põletanud
27.	lõhken	lõhkesin	lõhkenud
28.	ostan	ostsin	ostnud
29.	võin	võisin	
30.	viskan	viskasin	visanud
31.	püüan	püüdsin	püüdnud
32.	tõrelen	tõrelesin	tõrelenud
33.	valin	valisin	valinud
34.	lõhun	lõhkusin	lõhkunud
35.	ronin	ronisin	roninud
36.	hakkan külge	hakkasin külge	külge hakkanud
37.	panen riidesse	panin riidesse	riidesse pannud
38.	tulen	tulin	tulnud
39.	maksan	maksin	maksnud
40.	rooman	roomasin	roomanud
41.	kraaksun	kraaksusin	kraaksunud
42.	lõikan	lõikasin	lõiganud
43.	julgen	julgesin	julgenud
44.	jagan	jagasin	jaganud
45.	kaevan	kaevasin	kaevanud
46.	kordan	kordasin	korranud
47.	lään vee alla	läksin vee alla	vee alla läinud
48.	teen	tegin	teinud
49.	tõmban	tõmbasin	tõmmanud
50.	suigun	suikusin	suikunud
51.	joon	jõin	joonud

Olevik.	Minevik.	Mineviku kesksõna.
52. sõidan	sõitsin	sõitnud
53. elan	elasin	elanud
54. sõön	sõin	sõõnud
55. kukun	kukkusin	kukkunud
56. toidan	toitsin	toitnud
57. tunnen	tundsin	tundnud
58. võitlen	võitlesin	võidelnud
59. leian	leidsin	leidnud
60. põgenen	põgenesin	põgenenud
61. virutan	virutasin	virutanud
62. lendan	lendasin	lennanud
63. kannatan	kannatasin	kannatanud
64. keelan	keelasin	keelanud
65. unustan	unustasin	unustanud
66. annan andeks	andsin andeks	andeks andnud
67. jätan maha	jätsin maha	maha jätnud
68. külmetan	külmetasin	külmetanud
69. lõikan	lõikasin	lõiganud
70. saan	sain	saanud
71. kuldan	kuldasin	kullanud
72. panen vööle	panin vööle	vööle pannud
73. annan	andsin	andnud
74. lähen	läksin	läinud
75. kaevan	kaevasin	kaevanud
76. jahvatan	jahvatasin	jahvatanud
77. kasvan	kasvasin	kasvanud
78. ripun	rippusin	rippunud
79. on	oli	olnud
80. kuulen	kuulsin	kuulnud

Olevik.	Minevik.	Mineviku kesksõna.
81. tõstan	tõstsin	tõstnud
82. aitan	aitasin	aitanud
83. raiun	raiusin	raimunud
84. peidan	peitsin	peitnud
85. lõõn	lõin	lõõnud
86. hoian	hoidsin	hoidnud
87. teen kahju	egin kahju	kahju teinud
88. hoian	hoidsin	hoidnud
89. põlvitan	põlvitasin	põlvitanud
90. koan	kudusin	kudunud
91. tean	teadsin	teadnud
92. laon	ladusin	ladunud
93. panen	panin	pannud
94. juhin	juhtisin	juhtinud
95. nõjatan	nõjatasin	nõjatanud
96. hüppan	hüppasin	hüppanud
97. õpin	õppisin	õppinud
98. jätan maha	jätsin maha	maha jätnud
99. laenan	laenasin	laenanud
100. lasen	lasksin	lasknud
101. laman	lamasin	lamanud
102. tõstan	tõstsin	tõstnud
103. valgustan	valgustasin	valgustanud
104. koorman	koormasin	koormanud
105. kaotan	kaotasin	kaotanud
106. teen	egin	teinud
107. võin	võisin	võinud
108. tähendan	tähendasin	tähendanud
109. kohtan	kohtasin	kohtanud

Olevik.

Minevik

Mineviku kesksõna.

110. mulle näib	mulle näis	mulle näinud
111. niitma	niitsin	niitnud
112. pean	pidin	pidanud
113. nopin	noppisin	noppinud
114. maksan	maksin	maksnud
115. luuletan	luuletasin	luuletanud
116. panen	panin	pannud
117. rebin	rebisin	rebinud
118. loen	lugesin	lugenud
119. rebin	rebisin	rebinud
120. teen lahti	egin lahti	lahti teinud
121. ratsutan	ratsutasin	ratsutanud
122. helistan	helistasin	helistanud
123. tõusen	tõusin	tõusnud
124. mädanen	mädanesin	mädanenud
125. jooksen	jooksin	jooksnud
126. saagin	saagisin	saaginud
127. ütlen	ütlesin	ütelnud
128. näen	nägin	näinud
129. otsin	otsisin	otsinud
130. müün	müüsin	müünud
131. saadan	saatsin	saatnud
132. panen	panin	pannud
133. õmblen	õmblesin	õmmelnud
134. raputan	raputasin	raputanud
135. saan	sain	
136. kujutan	kujutasin	kujutanud
137. ajan habet	ajasin habet	habet ajanud
138. lõikan juukseid	lõikasin juukseid	juukseid lõiganud

Olevik.	Minevik.	Mineviku kesksõna.
139. valan	valasin	valanud
140. näitan	näitasin	näidanud
141. paistan	paistsin	paistnud
142. rautan	rautasin	rautanud
143. lasen (püssi)	lasksin	lasknud
144. näitan	näitasin	näidanud
145. lõikan katki	lõikasin katki	katki lõiganud
146. tõmban kokku	tõmbasin kokku	kokku tõmmanud
147. panen kinni	panin kinni	kinni pannud
148. laulan	laulsin	laulnud
149. vajun	vajusin	vajunud
150. istun	istusin	istunud
151.APAN	tapsin	tapnud
152. magan	magasin	maganud
153. libisen	libisesin	libisenud
154. virutan	virutasin	virutanud
155. hiilin	hiilisin	hiilinud
156. libisen	libisesin	libisenud
157. arutan	arutasin	arutanud
158. lõhnan	lõhnasin	lõhnanud
159. lõön	lõin	lõönud
160. külvan	külvasin	külvanud
161. räägin	rääkisin	rääkinud
162. ruttan	ruttasin	ruttanud
163. veerin	veerisin	veerinud
164. raiskan	raiskasin	raisanud
165. raputan	raputasin	raputanud
166. ketrان	ketrasin	kedranud
167. sülgan	sülgasin	sülganud

Olevik.	Minevik.	Mineviku kesksõna.
168. lõhestan	lõhestin	lõhestanud
169. rikun	rikkusin	rikkunud
170. laotan	laotasin	laotanud
171. hüppan	hüppasin	hüppanud
172. seisan	seisin	seisnud
173. panen kõrvale	panin kõrvale	kõrvale pannud
174. jään	jäin	jäänud
175. varastan	varastasin	varastanud
176. jään külge	jäin külge	külge jäänud
177. nõelan	nõelasin	nõelanud
178. haisen	haisesin	haisenud
179. puistan	puistasin	puistanud
180. sammun	sammusin	sammunud
181. lõõn	lõin	lõõnud
182. seon	sidusin	sidunud
183. püüan	püüdsin	püüdnud
184. panen maksma	panin maksma	maksma pannud
185. vannun	vandusin	vandunud
186. higistan	higistasin	higistanud
187. pühin	pühkisin	pühkinud
188. paistetan	paistetasin	paistetanud
189. ujun	ujusin	ujunud
190. kiigun	kiikusin	kiikunud
191. võtan	võtsin	võtnud
192. õpetan	õpetasin	õpetanud
193. rebin	rebisin	rebinud
194. ütlen	ütlesin	ütelnud
195. mõtlen	mõtlesin	mõtelnud
196. võrsuma	võrsusin	võrsunud

Olevik.	Minevik.	Mineviku kesksõna,
197. viskan	viskasin	viskanud
198. lükkkan	lökkasin	lökkanud
199. astun	astusin	astunud
200. ärkan	ärkasin	ärkanud
201. kannan	kandsin	kandnud
202. koan	kudusin	kudunud
203. nutan	nutsin	nutnud
204. niisutan	niisutasin	niisutanud
205. saan	sain	
206. võidan	võitsin	võitnud
207. keeran üles	keerasin üles	üles keeranud
208. töotan	töötasin	töötanud
209. punun	punusin	pununud
210. pigistan	pigistasin	pigistanud
211. kirjutan	kirjutasin	kirjutanud

Arvud.

Põhiarvud.

Kordarvud.

1. üks	esimene
2. kaks	teine
3. kolm	kolmas
4. neli	neljas
5. viis	viies
6. kuus	kuues
7. seitse	seitsmes
8. kaheksa	kaheksas
9. üheksa	üheksas
10. kümme	kümnes
11. üksteistkümmend	üksteistkümmes
12. kaksteistkümmend	kahesteistkümmes
13. kolmeteistkümmend	kolmasteistkümmes
14. neliteistkümmend	neljasteistkümmes
15. viisteistkümmend	viiesteistkümmes
16. kuusteistkümmend	kuuesteistkümmes
17. seitseteistkümmend	seitsmesteistkümmes
18. kaheksateistkümmend	kaheksasteistkümmes
19. üheksateistkümmend	üheksasteistkümmes
20. kakskümmend	kaheskümmes
21. kakskümmendüks	kaheskümmesesimene
22. kakskümmendkaks	kaheskümmesteine
30. kolmkümmend	kolmaskümmes
40. nelikümmend	neljaskümmes
50. viiskümmend	viieskümmes
60. kuuskümmend	kuueskümmes
70. seitsekümmend	seitsmeskümmes
80. kaheksakümmend	kaheksaskümmes

Põhiarvud.

Kordarvud.

90	üheksakümmend	üheksaskümnes
100	sada	sajas
200	kakssada	kahessajas
101	sada üks	sada esimene
210	kakssada kümme	kakssada kümnes
1000	tuhat	tuhandes
6790	kuustuhat seitsesada üheksakümmend	kuustuhat seitsesada üheksaskümnes
200000	kakssada tuhat	kakssada tuhandes
1000000	miljon	miljones

Sisu.

	Lhk.
I Päätükk. Tähestik.	3
II Päätükk Kõne jaod.	4
III Päätükk. Asisõna.	4
IV Päätükk. Omadussõna.	10
V Päätükk. Asesõna.	15
VI Päätükk. Aegsõna.	18
VII Päätükk. Määrsõna.	38
VIII Päätükk. Eessõna.	40
IX Päätükk. Sidesõna.	42
X Päätükk. Hüüdsõna.	43
XI Päätükk. Lausete arendus.	44
XII Päätükk. Lausete analüüs.	46
Lisa: Korravastased aegsõnad.	51
Arvud.	59

